

רשומות.

מספר הזכרונות לאחד הסופרים הוותיקים בירושלם בתקופה הראשונה

(ב. *)

והקול בשמע בהשיבה, מחר יבא ד"ר כהן לבקר החרבה ויבא גם אל הישיבה. והרגש הפנימי עשה כי באו בני הישיבה לבושים כדבעי, ולא נעדר איש מהם, וכשעה לפני חצות בא האיש דרך הת"ת ועמדו הר"ר זלמן חיים ריבלין משגיח הת"ת והרב ר' יעקב לייב סלאנט, גבאי של הכנסת אורחים, וגבאי הת"ת והישיבה.

בני משפחת רושילד בפריז היה להם ביה"ת בירושלם ועוד מסדי חסד והיו שולחין כפעם בפעם מבקר לבקר ההנהלה, וכיון שמשפחה זו היתה שולחת בדבות גם למסדים אחרים, לכן היה המבקר ע"י רוב מבקר גם המסדים האחרים והפעם היה המבקר ד"ר כהן. ד"ר אלברט כהן איש גוף ופקח ובבון דבר. לא היה ע"ה, אמרו שמוסמך הוא לרבנות. והסמיכה—צ ר פ ת י ת, אבל אז היה גם רב כזה, יודע ספר, ולכן חדרו הפעם החרדה הזאת אליו.

וימנו את הרז"ח ריבלין הנז' לראש המדברים, ודעהו בא ויעבר דרך החרבה עם כתי מדרשיה וכו', ויעבר גם דרך הכנסת אורחים אשר בה ויבא עד הישיבה. הכנסת אורחים חדר אשר יגבל עם המרחץ, ועשנו ממלאהו תמיד. להגויים ישנן ידירים גדולים ומרובי בתים וחצרות אשר כל השנה אין פוקד אותם ורק לפני חג הפסח בשעה שמרובים הם עולי לרגל להתפלל במקומות המקודשים להם. בה בשעה פוקדין כל הבתים הריקים ומכינים אותם להאורחים הרבים הבאים ע"מ לחזור, והמריקים כיסיהם להכהנים והגזברים וכו' וכו'. ועיי' לא ידעו מחסור ומוסיפים בנינים חדשים ומפארים את הישנים.

לא כן אנו ב"י העליה לרגל נפסקה. (ורק מהספרדים הגרים בעירות הקרובות לא"י יש שעולין לרגל. ועפ"י רוב רק לחג השבועות, ומקדימין לבא לפני ל"ג בעמר למען קחת חלק בהלולא דרשב"י במרן שורה עקר לזהם והעלי' לרגל ספל בתכלית) והבאים באים להשתקע, והעשירים פונים להאכסניות המרובות, ורק העניים באים ישר להכנסת אורחים, ובכן רואים פעמים רבות בשנה מפוזרים בחצר החורבה זורדים וסיפיטים זכרים וכסותות משל הבאים שאין מקום לזהם בפנים הבית, והנבאי תמיד דו"ד לו עם האורחים שאינם רוצין לפגור הבית להבאים אחריהם. וכמובן סייד עתה הגבאי את הבית ויעמל להסיר מעל פניו הפיח ואותיות אי הנקיון וכו'. אבל כל עין בוחנת ראתה את פני הבית כפי שהיה לו לפני כן.

וכאשר אמרתי פקדו את הרז"ח להיות לפה להאודח הד"ר כהן, ובבאו להישיבה וכל א' מבניה ישב על מקומו והגה בתלמודו, והאורת עבר על פניהם ויעיין בהגמרות

ויאמר: עירובין, חולין, וכו' להראות כי יד לו בלמודיהם, ואח"כ נתכבד הצורח לשברת והלומדים עמדו מללמוד, והאורח פתח פיו בגרמנית וידבר על הכל ועקר דבריו היה: מה יהא בסופם של אלו, מה "הרחכלית" שלהם, כי בעזבם את הישיבה, ולא ימצאו במה להחיות נפש בני ביתם אחרי כי ערומים הם מכל חכמה של חכמת העולם, ואינם מבינים בכל שפה חיה לא לדבר וכשיש שלם לכתוב בזה, ובכן אמר, טוב תורה עם ד"א, טוב היה כי ילמדו גם למודי חול וגם איזו שפה, וכו' וכו' בקצור בלי השכלה אין להתקיים בזה, וחטא יחטאו המנהלים באי השכילים את הלומדים. ויוסף ויאמר מה עול מצאתם בלמוד איזו שפה, מה יקלקל את בן הישיבה אם ילמוד גם מדעים הנחוצים עתה לכל אדם.

ויהי ככלותו הטפת מוסריו, ויעמד הר"ח ויאמר (בשפה מעושה גרמנית) ירשה לי כבודו לספר לו מה שקרה לי בבנותי ביתי, כמוכן לקחתי לי אדריכל מומחה, מהנדס מלומד ויודע דברו היטב וזה רשם לי מספר האבנים וכו' שעלי להכין ויתן לי גם מספר הרעפים שיכסו הגג לפי מדת גדלו. והכינותי הכל כאשר אמר, ויהי כאשר סדרו הרעפים על הגג והנה: נשאר חלל גדול שלא היו רעפים לסתמו קראתי להמהנדס והוא שב וימדוד הגג וימדוד הרעפים וימנע ויספרם ויאמר לא אי אפשר הדבר, הרעפים הם לפי החשבון די כסות הגג כלי, ואומר לו—והחלל הלז למה בא, וישב ויאמר לא אין צריך להיות שום חלל, אבל החלל לא נבעת והאיר את הבית כאמור מה לי ולחשבוניותיכם הנה חור רהנה חלל.

כן הדבר, אדוני, בעניינינו, לכאורה כל הטענות של מר צודקות אבל, עינינו הרואות שכל אלה שרוכשים להם "השכלה" משליכים תלמודם וגם יהדותם אחרי גויהם ורבים ככלם פורקי עול היהדות ויוצאים לתרבות רעה, וא"כ איך נעשה לרעה הגדולה הזאת וחטאנו לה' לעמנו ולתורתנו, הן הישיבה והת"ת הן מבצרי היהדות, ואיך נקוב בידינו חור בהם, לתת להמשחית לבא בתוכם, וגם זאת, יודעים אנו כי אלה הלומדים בצאתם ע"פ חבל ארצה, מוכשרים הם לכל עניני העולם הרבה יותר מאלה שהשכילים, ורק אלה המשכילים, אתם מחזקים ידם, אתם בוראים משרות להם, ואלה הלומדים אף שפקחותם עולה עשרת מונים על פקחותם על זריותם של משכילים שלכם אלה נרחקים ונדחקים מכם, ובכל זה לא מת מי מהם ברעב ביה ויש שעשו עשר ג"כ ומה ל"כ כי בזעק?

הכהן ענה כמוכן והר"ח חזר והשיב על דבריו עד כי הוציא השעון ויאמר, עת ללכת, ועוד נשוב לדון בדבר.

אז נגש אליו הרי"ל גבאי הכניא ויאמר: כבודו עבר ע"פ ההכניא ולא נכנס בו יכבדנו נא בבקורו, ויען ויאמר הפסוק "הכרת פניהם ענתה בם" ויאמר הגבאי, העניות גורמת, ויען דהכהן ויאמר, כן כן העניות, אבל צריכין להגביר דהעשר על העניות, ואני אשתדל בזה, וילך לו, וגם בני הישיבה שאפו רוח ונפזרו וילכו דהביתה.

בימים ההם בא להשיבה אברך מגוהץ לבוש הדר מאריך בתחתונים ומקצר בעליונים וזקנו עשוי במספרים, שנותיו למעלה הרבה מעשרים והוא בחור דבר בלתי נפרץ אז שאברך בשנים הללו יהא שרוי בלי אשה ולא נודע לבני הישיבה עירו ורק זאת ידעו כי ליסאי זהוא, ומדברי נאווה, ולוקח נפשות ולמודו בחריפות וימצא חן בעיני מרבית בני הישיבה ויאהבוהו, שאלוהו לשמו ויאמר אליהו מבלי הזכיר שם משפחתו ויקראו שמו אליהו בחור¹²³⁴⁵⁶⁷.

וכפי שהרבו בני הישיבה להתרועע אתו, כן רצו הגבאים להרחיקו מהישיבה, וגם ראש הישיבה הגאון הרמ"ג כהניו זצ"ל אם כי הי' סבלן גדול בענינים כאלה, גם זהוא עינו רעה בבחור הלוי, ולא רק שלא קרבהו אלא רחקהו מעליו.

ובבוא ר"ח, מועד נתינת דמי החדש לבני הישיבה (התשלומין היו אז להגדולים המופלגים, נתן חצי נאפ'—ערך 9 שילינג-לחדש, ולהבינונים 2 חייכ (ערך 8 שילינג), ולהקטנים ערך חייכ אחת) ולא נתן לבחור דנן מאום, ויקצפו בני הישיבה, ויצא מזדה מחלקת גדולה בין הרי"מ ובין בני הישיבה. ויחדלו בני הישיבה מבא לשמוע השיעור¹²³⁴⁵⁶⁷. עד שנצחו בני הישיבה ונתן גם לאליהו בחור שכרו כבינוני.

אך לא ארכו הימים ויצא קול כי השדכנים מצאו לו "כלה" נערה חברונית ברת השמש דשם, ויתחתן בה, ויעזב הישיבה, ושוב לא נראה עוד בירושלים ולא נודע מה נהיה עמדי, כמו שלא נודע אז דבר בואו לא"י אם כי יש בהענין דברים זרים בלתי מובנים אך אז לא שמו לב לזה, וכבר עברו עליו יותר מששים שנה וכמובן עבר הזמן לדרוש עליו.

והפרור-בית יעקב ברהבנותו היה נחשב כמחוז למחנה בהיותו אז רחוק מהפרורים האחרים וסביבין שדות מבלי בתים, ובכל זה נכנסו החברים—כי נבנה ע"י חברה—לגור במעט הבתים שנבנו, והפלחים מכפר ליפתה שממולם היו גונבים ביום ובלילה כל מה שבעליו לא הניס אותו והביתה, אבל להבתים דהיו דלתים וברית חזק מאד מפחד בלילות, והחלונות עשויים שריגי ברזל עב וחזק והלפתיים לא יכלו למו.

ובאחד הלילות באה חברת גנבים לפתיים ויביאו קנטר של בנאים שהערבים יקראו לו "מונחול", (וכן יקרא במשנה: קנטר של בנאים) ונגשו אל א' החלונות ויתחילו להסיע שריגי הברזל או להרחיקם די כניסת איש, והבעה"ב צעק ויצעקו יתר השכנים. אבל סחרו לצאת החוצה כי בנפשם הוא ידעו כי לא בכח יגברו על הלפתיים ומחמת רחוק המקום לא הי' קולם נשמע בהישוב, ושם א' בעל תוקע ובחשאי טפס ועלה על הגג ויתקע בשופר למען ישמע קולו בהישוב והפלחים נבהלו וחשבו כי חצוצרת הצבא היא וינסו, וכמובן לא מצאה הממשלה איש מהם והדבר נשתקע.